

УДК 327

Остап'як В. І.

ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ ІМПЕРАТИВИ (УКРАЇНА – ЄС)

Розглядаються процеси розвитку та трансформації Української Держави в умовах євроінтеграції та вплив етнополітичних криз на суспільство. Аналізуються основні імперативи української політичної системи на глобальні зміни і виклики на шляху євроінтеграції. Становлення політичних систем, яке пов'язане з пошуком місця та ролі в системах міжнародних відносин. Описується пошук ідентичності, що може супроводжуватися кризами, пов'язаними з поганим фінансовим, економічним чи соціальним становищем народу, окремих груп людей.

Ключові слова: криза, глобалізація, самоідентифікація, трансформація, євроінтеграція

Остапьяк В. И. Евроинтеграционные императивы (Украина – ЕС).

Рассматриваются процессы развития и трансформации украинского государства в условиях евроинтеграции и влияние этнополитических кризисов на общество. Анализируются основные императивы украинской политической системы на глобальные изменения и вызовы на пути евроинтеграции. Становление политических систем, связанное с поиском места и роли в системах международных отношений. Описывается поиск идентичности, который может сопровождаться кризисами, связанными с плохим финансовым, экономическим или социальным положением народа, отдельных групп людей.

Ключевые слова: кризис, глобализация, самоидентификация, трансформация, евроинтеграция.

Ostapyyak V. I. European integration imperatives (Ukraine – EU).

Development and transformation processes of the state of Ukraine in conditions of European integration and influence of ethnical and political crises onto the society have been studied. Main imperatives of the Ukrainian political system for global changes and challenges on the way to the European integration have been analyzed. Political systems formation is connected with the search of the place and role in the systems of international relations. Search of an identity that can be accompanied by crises which relate to bad financial, economical, and social state of both the population and the separate groups of people has been described.

The study aims at finding out dangers and challenges that may be encountered by the state of Ukraine. Thus, we may see that our young country has liberalized the politics and society after a chain of transformations and as a result it has approximated its integration imperatives in direction to the EU. However, Ukraine successfully has been passing this distance during several decades unlike modern democratic world countries that were liberalizing their societies for almost a hundred of years. In the system of modern geopolitics the state of Ukraine undergoes the period of social, economic, and political transformations that relate to the change of the development course. The formation of political systems is closely connected with the search of their own place and role in the systems of international relations. The number of the EU members (currently there are 27 of them) will increase due to the global world challenges that will speed up transformations in ethnical and political system of the member countries. Ukraine and its political elites' working out of their own identity must be conducted in parallel with development and formation of the identity of the population, society, and state both on the regional and state scales. The population identity in its turn is mutually connected with the identification of each separate person, family, and generation.

Key words: crisis, globalization, self-identification, transformation, European integration.

Постановка наукової проблеми та її значення. Процеси інтеграції в XXI столітті розпочалися під впливом викликів та загроз національній безпеці низки європейських держав, і виходом із складної ситуації стало трансформування ЄС. Бачимо, що трансформації та внутрішні консолідації Європейського Союзу, а також посилення системи функціонування, регулювання, балансування економіки в межах Євросони відбувається органічно. Також проводиться робота з побудови нової системи колективної безпеки в межах Європи, про що може свідчити підписання низки договорів країн-учасниць ЄС, зокрема це відображено у Лісабонському договорі, підписаному 2007 року. Проте це не запобігає виникненню нових загроз та криз усередині ЄС, про це може свідчити проблема Греції, на яку вплинула глобальна фінансова криза, що призвело до низки локальних криз та конфліктів. Відповідно, в цій складній ситуації Україні доводиться балансувати між ЄС та нашим східним сусідом. Проте, ухваливши ще у 1998 р. проєвропейський вектор розвитку, наша держава намагається гідно відстоювати власні інтереси в системі міжнародних відносин з усіма сусідніми державами. Підтвердженням цьому також може слугувати Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики», прийнятий 2010 року, та активна позиція в питаннях про асоціацію з ЄС (осінню 2013 р.).

Українська Держава в системі сучасної геополітики проходить період соціальних, економічних та політичних перетворень, пов'язаних із зміною курсу розвитку. Становлення політичних систем тісно пов'язано з пошуком власного місця і ролі в системах міжнародних відносин. Нашій державі в системі європейських культурних, релігійних, економічних, соціальних, політичних цінностей потрібно приділити багато часу та зусиль для пошуку власної самоідентифікації. Адже кількість членів ЄС, яких зараз налічується 27, з часом буде збільшуватися у викликах глобального світу, що прискорить трансформації в етнополітичній системі країн-учасниць. Вироблення Україною та її політичними елітами власної ідентичності потрібно проводити паралельно з формуванням ідентичності народу, суспільства та держави як у регіональному, так і в державному масштабах. У свою чергу, ідентичність народу взаємопов'язана з ідентифікацією кожної окремої людини, сім'ї, роду. Дослідник Е. Еріксон розглядав ідентичність як почуття, котрі асоціюються з певною історичною епохою, а також пов'язані з міжособистісними взаємодіями. Ідентичність, на думку Е. Еріксона, формується на основі гармонії внутрішніх ідей кожної людини, образів, цінностей і вчинків, котрі домінують у певній соціальній групі в конкретний історичний час та сприймаються людиною як власне переживання [1, с. 86]. Варто погодитися з Е. Еріксоном у тому, що ідентичність народу формується на основі ідентичності кожного окремого її елементу, тобто завдяки кожній окремій людині. Проте процеси пошуку ідентичності можуть супроводжуватися кризами, пов'язаними з поганим фінансовим, економічним чи соціальним становищем народу, окремих груп людей. Ось основна проблема, котра заважає розвитку держави та її інтеграції у світове співтовариство. Проблема пошуку підґрунтя ідентичності, а саме пошуку правильної ідеології розвитку держави постає новим викликом у сучасній Українській Державі. Неспроможність ідентифікуватися суспільству приводить до конфліктів, іноді навіть до криз цілих етносів чи цивілізацій у політичному аспекті.

Аналіз останніх досліджень. Питання євроінтеграційного напрямку трансформації України обговорювалося фактично впродовж усього сучасного історичного періоду в нашій державі та сусідніх країнах. Проблематика вибору курсу сучасної української політики протягом всього періоду існування нашої держави піддавалася жорсткій критиці зі сторони демократичних держав Заходу через відсутність формування демократичних засад суспільства, а також із сторони Сходу, котрий робив спроби відновити могутню імперію (про що може свідчити намагання модернізувати СНД, Митний союз і тощо). Безліч вітчизняних та зарубіжних державних діячів, політиків намагалися визначити переваги того чи іншого напрямку розвитку нашої держави. Серед вітчизняних науковців вагомий внесок в розширення теоретико-методологічної проблематики та практичної реалізації

євроінтеграційних намірів внесли такі науковці, як Ю. Пахомов, А. Гальчинський, В. Онищенко, Є. Макаренко, Б. Канцелярук, Д. Дубов, О. Кресін, Р. Жангожа, І. Цепенда, В. Марчук, В. Климончук та багато інших. Також на сучасному етапі трансформації українського суспільства це питання залишається відкритим та потребує подальшого розгляду та аналізу.

Мета і завдання дослідження. Під час завершення переговорного процесу та на етапі підписання Угоди про асоціацію між ЄС і Україною потрібно з'ясувати, які загрози та виклики чекатимуть на нашу державу. Отже, бачимо, що наша молода держава, здійснивши низку перетворень та трансформувавшись, лібералізувала політику і суспільство, відтак наблизилася свої інтеграційні імперативи в напрямку ЄС. Проте, на відміну від країн сучасного демократичного світу, котрі рухалися шляхом лібералізації суспільства близько ста років, Україна успішно долає цей відрізок за декілька десятиліть. Цікавим видається простежити також реакцію сусідніх держав, таких, як країни Балтії, Польща, Республіка Білорусь, Російська Федерація на намагання України активізувати роботу над проектом про асоційоване членство з ЄС. Білорусь та Росія, маючи спільне минуле з Україною, вибрали дещо іншу позицію в геополітичному просторі пострадянських держав. Намагаючись зберегти етнополітичну та етнокультурну ідентичність, більшість посткомуністичних слов'янських країн активно захищають власний суверенітет. Запобігаючи глобальним загрозам, центральні держави Європи відстоюють власні інтереси в системі міжнародних відносин на відміну від України. Більш детально аналізуючи сучасні геополітичні інтереси країн пострадянського європейського простору, варто описати причини, за яких обрано їхні стратегії політичного та економічного розвитку. Цікавим видається проаналізувати поведінку російських еліт та їхній вплив на Європу щодо інтеграції сусідніх держав, зокрема України, та ставлення до розширення ЄС у східному напрямку.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів. Сучасна українська еліта зуміла під призвою процесів глобалізації прискорити трансформаційний шлях українського суспільства на фоні глобальної кризи, але одночасно спровокувала появу низки нових загроз та проблем. Основною причиною виникнення кризових проявів у суспільстві стало намагання проводити інтенсивну політику європеїзації нашого суспільства. Проводячи пенсійну реформу, зміни в соціальній та гуманітарній політиці нашої держави та готуючи український соціум до трансформації в європейське суспільство, влада частково зменшила свою діяльність на міжнародній арені. Виконання умов і модернізація адміністративного апарату відобразилася в указі Президента України № 275/2010 від 26 лютого 2010 р. «Про утворення Національного антикорупційного комітету», котрий був створений для поліпшення ситуації у боротьбі з корупцією в Україні. Цей антимонопольний комітет виконує в основному консультативні функції при Президентові України і покликаний допомагати у гармонізації законодавства та усуненні наявних у ньому протиріч. Хоча досягти бажаних результатів та знизити рівень корупції поки що не вдалося. У 2009 р. Україна посіла 146 місце зі 180 країн з показником у 2,2 бала поруч з такими країнами, як Зімбабве, Сьєрра-Леоне, Росія. У 2008 р. цей показник становив 2,5 бала (134 місце зі 180 країн) поруч з Пакистаном і Нікарагуа. У 2007 р. – 2,7 (118 зі 179), у 2006 р. – 2,8 (99 зі 163), у 2005 р. – 2,6 (107 зі 158), у 2004 р. – 2,2 (122 зі 145) [2]. В Україні, судячи з досліджень міжнародної організації «Freedom House», склалася негативна картина щодо корупції і, на жаль, антикорупційний комітет не зміг вирішити цієї проблеми у нашому суспільстві, котре намагається підготуватися до вступу в ЄС. Напевне, для вирішення проблем, пов'язаних із корупцією в органах влади та адміністративному апараті, потрібно збільшити забезпечення цих структур фінансово та матеріально. Проте немає гарантій, що рівень корупції можна буде зменшити при ухваленні та впровадженні таких законів, тому що поширення корупції вимагає вироблення особливих продемократичних підходів. У складній політичній та економічній ситуації найбільше цікавлять не чинники формування корупції, а зниження її рівня до максимально можливого мінімуму. Як зазначив Жозе Мануель Пінту Тейшейра:

«Якщо ви хочете побудувати інфраструктуру в Україні, то це коштуватиме як мінімум удвічі дорожче, ніж у будь-якій країні ЄС, – підкреслив він. – Тому що половина вартості цих робіт іде на корупцію. Тому ми не вкладатимемо гроші в країну доти, доки ці проблеми не буде вирішено» [3]. У цій заяві можна помітити готовність і бажання ЄС до співпраці з Україною та бажання створити асоціацію. Проте це неможливо виконати без:

- по-перше, усунення надмірної бюрократизації, котра своєю суто корпоративною системою деструктивно впливає на імідж держави та формує негативне ставлення громадян до будь-яких систем державного управління;
- по-друге, зменшення адміністративних витрат потрібно проводити з залученням громад та населення, щоб гарантувати прозорість діяльності адміністрацій та сформувати позитивний імідж держави загалом як демократичної;
- по-третє, створення якісної інфраструктури, тут мається на увазі створення допоміжних та контролюючих органів при адміністраціях, громадських організацій, котрі допомагали б при впровадженні та управлінні виконавчим апаратом на місцях.

Проблеми підготовки Української Держави до подальших трансформаційних перетворень у напрямку євроінтеграції беззаперечно конструктивно впливає як на політику всередині держави, так і на систему міжнародних відносин. Заходи з розвитку демократії загалом позитивно впливають як на внутрішньополітичну ситуацію в державі, так і на розвиток добросусідських відносин із сусідніми державами, на безпеку в усьому регіоні Центрально-Східної Європи. Європа зацікавлена в допомозі нашій державі, в протидії та подоланні корупції, а також в нарощенні інвестицій та розвитку економічно-промислового комплексу, який слугуватиме зміцненню економіки як ЄС, так і нашої держави.

Становлення нашої держави та трансформації останніх років показують слабкі сторони у комунікації між гілками влади та неоднозначний вплив політики на всю систему відносин між нашою державою і сусідніми країнами. Треба підкреслити загострення стосунків між владою та опозицією, що останнім часом отримало доволі неоднозначний розвиток. Спроби вплинути на перебіг подій та деполітизувати процес над Ю. Тимошенко викликають у суспільстві неоднозначні відгуки через свою закритість та недоступність, що виступає певним каталізатором кризогенності, конфліктності. Проте не всі аналітики та політологи, дослідники негативно відкликаються стосовно цього судового розслідування. «На погляд із західних столиць, надто легко розглядати процес над Юлією Тимошенко як ще один приклад пострадянського переслідування. Насправді ж існують серйозні запитання щодо її дій на посаді, які виходять далеко за межі поширених у регіоні корупційних схем», – так починає свою статтю в «International Herald Tribune» професор права лондонського «City University» Алан Райлі [4]. Закордонні європейські дослідники також аналізують угоди, підписані Ю. Тимошенко, і дійшли згоди в одному, що ціна на газ для України була дійсно завищеною. Сама угода була сформована та підписана між Тимошенко та Путіним і завдала інтересам України певної шкоди. Та прихильники й опоненти досі не можуть дійти згоди щодо мотивів її підписання. На даний час Брюссель, маючи величезний вплив на Україну, опинився заручником справи Ю. Тимошенко так само, як і українська політична еліта. З іншої сторони, Київ вистояв перед тиском Москви, котра вкрай негативно ставиться до торгівельної угоди та асоціації з ЄС.

Останніми роками відносини між Україною та Російською Федерацією загострилися, набули великого конфліктного потенціалу, та навіть Президент В. Янукович не зумів зменшити кризовість цих процесів. Звісно ж, найбільш проблемним елементом у зовнішній політиці України є відносини між Росією та ЄС. Можна вивести і пом'якшити клімат у стосунках між Москвою та Брюсселем шляхом створення оптимальних умов для комунікації між цими сусідніми державами. Потрібно розвивати та впроваджувати дієві механізми співпраці в практичних сферах, а зокрема: торгівлі, економіці, промисловості, сільському господарстві для подолання кризи інтересів цих держав. Для вирішення проблеми кризи між Україною та її найближчими сусідами відносно вступу в ЄС потрібно:

- визначити причини, при яких розпочали загострюватися деструктивні процеси у відносинах між Україною та її сусідами;
- здійснити пошук спільних політичних, економічних, етнічних та національних інтересів, котрі можуть у майбутньому виступити фактором зближення та подальшої співінтеграції в глобальному світі;
- оптимізувати моделі та шляхи зближення, котрі доцільно проводити задля налагодження добросусідських відносин із пріоритетним врахуванням власних інтересів.

Поява кризових та конфліктних процесів у політичному та етнічному житті України, ЄС та РФ сприяла утворенню незбалансованості дій політичних еліт та слабкій комунікації між ними. Відносини між Росією та Україною не переходили в тісну взаємодію, а російський вплив на політику України через тиск на європейські інституції посилювався та буде посилюватися в майбутньому через імперські амбіції Москви. Попри існування багатьох факторів, що об'єднують Україну з Росією та ЄС, на розгляд зазвичай виносяться питання другорядні та які до останнього часу не торкалися питань корупції і криміналізації. Проте час змін настав через призму енергетичної залежності від Росії інших країн. Також ЄС зіштовхнулася з низкою економічних та соціально-політичних проблем після глобальної кризи, здійснюючи пошук нових економічних, демографічних та політичних ресурсів. Європа концентрує свої політичні погляди на країнах Центральної Європи, зокрема на Україні. Так, саме наша держава в посткризовий період може шляхом асоціації допомогти Європі остаточно вийти зі складної економічної ситуації та стимулювати розвиток як економічний, так і політики загалом. Рефлексії Росії на ці процеси не забарилися та набули курсу на маргіналізацію України в ЄС, відповідно українська політична еліта обмежила ефективність впливу Російської Федерації на території України. Тепер для нормалізації відносин України і її сусідів потрібно здійснити якісно новий підхід у зовнішній політиці. Кардинальні зміни у політиці України щодо її сусідів мають колосальне значення для розвитку в контексті геополітичних трансформацій на євразійському континенті.

Треба також зазначити, що відносини між Україною та ЄС продовжать свою трансформацію після підписання Угоди про асоціацію, котра буде юридично зобов'язуючим документом. Ця угода спричинить глибокий вплив на життя нашої держави, на формування нового суспільства та нової демократії в Центральній Європі. Політична асоціація між Україною та ЄС означатиме насамперед більш тісну співпрацю між Європою в усіх сферах життя, зокрема:

- налагодження політичного діалогу та співпрацю, в котрій посиляться повага до демократичних принципів. Посилиться боротьба з корупцією із завершенням ратифікації Конвенції ООН проти корупції та Кримінальної конвенції Ради Європи проти корупції [5];
- посилення зовнішньої політики та політики безпеки із запобігання конфліктам та врегулювання кризових ситуацій;
- посилення співробітництва з міжнародним кримінальним судом з метою сприяння правосуддю та боротьбі з безкарністю;
- підтримка економічного співробітництва для України у створенні повноцінної функціонуючої ринкової економіки та поступового наближення її політики до політики ЄС;
- посилення співробітництва у сфері енергетики, включно з ядерними питаннями, посилення інтеграції енергетичних ринків, формування енергетичної безпеки, нарощування енергоефективності;
- покращення аудиту та оподаткування;
- покращення охорони навколишнього середовища;
- покращення та співпраця відносно підтримки промислової і підприємницької політики відповідно до найкращих практик ЄС та підтримування регулятивних діалогів;
- сторони співпрацюватимуть щодо покращення охорони здоров'я та освіти і навчання;

- посилення співпраці з метою створення громадянського суспільства в процесах консолідації та діалогу з ЄС;

Бачимо, що Європейський Союз – це об'єднання європейських країн, котрі об'єднались заради стабільного економічного розвитку та поглиблення мирних відносин. Це свого роду наддержава нового зразка, котра не мала і не має аналогів у всьому світі. Інтеграція між ЄС та Україною віддзеркалює наближення економічних та політичних зв'язків та спільні прийняття рішень у різних питаннях. ЄС – це, в першу чергу, спільна політика у великому спектрі галузей, і Україні потрібно бути готовою до зміни ролей на світовій міжнародній арені та в системах міжнародних відносин.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, бачимо, що Росія, збільшуючи вплив на систему міжнародних відносин, вміло використовує існуючі ресурси, зокрема застосовує політичний та економічний тиск на сусідні держави. На противагу Москві, Республіка Білорусь вміло використовує своє геополітичне становище, вдало маневрує в політиці щодо РФ та Європейського Союзу. Досвід та вміння Мінська гідно балансувати на межі двох центрів сили (європейського та слов'янського) доводить ефективність правління О. Лукашенка. Відповідно, аналіз запозичення основних елементів такого досвіду сусідніх країн може бути корисним також для нашої держави.

Подальше дослідження тематики євроінтеграції безумовно залишатиметься пріоритетним в українській науковій політологічній парадигмі. Особливого значення набуватиме інтеграція та трансформація нашого суспільства в процесах глобалізації всього людства. Уряд України має всі шанси, щоб створити умови для вступу держави в ЄС, оскільки відлагоджена взаємодія Президента, Уряду, та Парламенту створює для цього всі організаційні передумови. Проте, рухаючись до Європи, потрібно робити виважені кроки, враховуючи власні національні інтереси. Результати євроінтеграційних перетворень можуть стати набагато ефективнішими, ніж просто економічне зростання чи розвиток демократії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Носова Г. Ю. Національна ідея як фактор становлення ідентичності нації. «Міфічність» національної ідеї / Г. Ю. Носова // Національна ідея і соціальні трансформації в Україні / [Попович М. В., Єрмоленко А. М., Фадєєв В. Б. та ін.]. – К. : УЦДК, 2005. – С. 79–119.
2. Corruption Perceptions Index 2009 [Електронний ресурс] // Сайт Transparency International. – Режим доступу : http://www.transparency.org/policy_research/surveys_indices/cpi/2009
3. Інтернет-видання «Українські новини» від 02.07.2010 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukranews.com/uk/news/ukraine/2010/07/02/22023>
4. Корупція в Києві і торговельна угода з ЄС [Електронний ресурс] // Офіційна сторінка Бі-Бі-Сі. – Режим доступу : http://www.bbc.co.uk/ukrainian/press_review/2011/10/111005_corruption_press_it.shtml
5. Офіційна сторінка «Верховної ради України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_c16